A barlangkutatás három fiatal hősihalottja

Amennyi eddig kiderült a baradlai barlang tragédiájából

Három fiatalember fekszik egy hete sírjában. Miért kellett meghalniok?

Az Új Ember munkatársa beszélt azokkal, akik túlélték a végzetes utat, bejárta a helyszínt, meghallgatta mindazokat, akik valamilyen formában szereplői voltak a történteknek. Katonák, mentők, orvosok, postamester, barlangkutató szakemberek, szülők és hozzátartozók szavai állottak egésszé és rajzolták ki a történtek képét. Felkutatott minden hozzáférhető adatot, végigrobogott az úton, ahol akkor éjjel a mentőautó küzdött a köddel, lemérte az időt, meghallgatta az első szemtanúkat, megvizsgálta a helyszínt.

Kik azok a barlangkutatók?

A barlangkutatás nem kizárólag sport, mert fizikai erőn és ügyességen kívül tudományos felkészültséget kíván. Földtani, barlangkémiai ismeretet, kutatótechnikát. A pannonhalmi bencés diákok, akik a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat tagjai, az esztendők folyamán az egyik legjobb, elismert tekintélyű tagegyesületté nőttek. Járták a barlangokat, újakat tártak fel és vezető tanáruk felügyeletével komoly elméleti munkát is végeztek. (Túráik során természetesen mindig részt vettek paptanárjuk miséjén s felváltva ministráltak.)

Megismerkedtek a barlangok keletkezésével, barlangkémiát tanultak, szaklap technikai szerkesztésében vettek részt, régészeti kutatásokat folytattak és régi, latin nyelvű barlangleírásokat fordítottak magyarra s ezek alapján nem egy, feledésbe merült lejárót tártak fel újra. Tanáruk, Pászthory Valter személyében az egyik legképzettebb, legnagyobb szakismerettel rendelkező barlangkutató volt vezetőjük és mesterük. Pászthory a társulat választmányi tagja s nemcsak nemzetközi kongresszusokon vett részt, hanem olyan külföldi túrákon is, ahol hazánkban meg nem szerezhető barlangkutató tapasztalatokat gyűjthetett. Ilyen volt az a 25 órás túra, melyen 600 méter mélyre szállott le a salzburgi barlangban. Az öt éve működő pannonhalmi egyesület nemcsak kitűnő barlangkutatókat nevelt, hanem sokat útnak indított a tudományos pályafutás felé. Érthető, hogy a kiváló képzettséget adó egyesületnek országos tekintélye van.

Dudari teljesítményük

Pászthory Valter 1965. december 28-án az aggteleki cseppkőbarlangba vezetett túrát. Jutalomkirándulás volt ez, nem kutatómunka. Azokat lepte meg vele, akik különösen gyakorlottak és szorgalmasak voltak, nehéz munkában tárták fel a kabhegyi nyári táborban az ottani barlangot, akik eredményesen segítettek a dudarbányai szénmező víztelenítésében, ahol a bányatársulat támogatta munkájukat. Ma, amikor a vízhiány világprobléma, a barlangkutatás ipari fontosságú tudományos tevékenység is, s ebben részt vállaltak a pannonhalmi diákok. Az aggteleki túra maga azonban kikapcsolódást és szórakozást jelentett, gyönyörű helyen táboroztak, ismert szakaszokat jártak végig.

Ugyanitt táborozott Szemlér Mária tanárnő, régi barlangkutató, három kezdő barlangkutató lányra felügyelve, akik ezen a gyakorlatot kívánó szilveszteri túrán nem vettek részt.

Felszerelésük kiváló és korszerű volt. Naponta meghatározott szakaszt jártak végig, melyet tanáruk több éves gyakorlattal készített elő s maga több ízben bejárt. Az idei túra a tavalyinak pontos mása volt, szinte percnyire megegyezett vele. 1965. december 31-én 11 órás alvás után indultak az aznapi feladatnak. A túra első része könnyebb, bemelegítő járás volt, majd pihenő és evés következett. Pászthory Valter megkérdezte, mint mindig, hogy mindenki jól érzi-e magát, nincs-e valami baj, vállalja-e a további feladatot? A válasz egyhangú igen volt. A második rész a földalatti Styx patak medrében a csehszlovákiai határjelző vasrácsot tűzte ki célul. A résztvevők meleg alsót és tréningruhát, tornacipőt viseltek. Aki nem ismeri a barlangkutatást, meglepődik. Ilyen öltözékben hogyan gázolhattak a vízben? Holott a szakmai gyakorlat ezt az öltözéket írja elő. Az állandó barlanghőmérséklet (+11 fok) a patak vizének 9,6 fokos hőmérséklete nem jelent különösebb akadályt a barlangkutató számára. A meder iszapos, a víz mélysége 40—100 cm között váltakozik. A haladás nagy fizikai erőkifejtést kíván, ezért nem fázik a barlangkutató, a 100 százalékos páratartalom erősen csökkenti a lehűlést. A vízhatlan ruha néhány perc után kibírhatatlanul meleg lenne. Így az izmok termelik a szükséges hőmennyiséget. Ez a téli kirándulás körülményeiben a felszínen egy koraőszi kirándulás feltételeivel azonos. A Styx patakban két ún. szifon van, ahol a járat fentről beszűkül s ezeken a szakaszokon úgy kell átbújni, vállig, nyakig érő vízben.

A végzetes út

Időpontokból így tevődik össze a dráma. 19 óra 30 perc lehetett, amikor Pászthory Valter elsőnek a patakba lépett, mögötte libasorban a hat diák s végül Szemlér Mária tanárnő. Az út hossza 600 méter, a túra ideje 90 perc. Szabályos ütemben haladtak. 20 óra 30 perc körül a rácstól mintegy 20 méternyire az egyik fiú, Brückner Emőd panaszkodik, hogy fáradt, nem bírja tovább. Pászthory Valter bevárja és elkíséri a rácsig, ahol a társaság néhány perces pihenőt tart. A tanár karonfogja a fáradt diákot és megindulnak visszafelé. Az ütem a rosszullétről panaszkodó diák miatt valamivel lassúbb. Elérik az első szifont, keresztül segítik Brücknert és megszakítás nélkül haladnak tovább. 21 óra 15 és 30 között rövid egymásutánban még két diák lesz rosszul, hamarosan félrebeszél. Az egyiket Szemlér Mária támogatja, a másikat Borbás László, majd felváltva segítik őket.

A halálmenet

Először csak félrebeszélnek, de saját lábukon járnak, majd mindhármukat vinni kell. Amikor a segítő diák ereje kifogy, Pászthory Valter két embert cipel. Nincs pánik, de mindenki ijedt és ideges. A rendes körülmények között lábszárig érő iszapba térdig süppednek, akik az ájultakat viszik. Küzdő, lihegő emberek harcolnak a terep nehézségeivel. Pászthory is ereje végén jár, mintegy másfél mázsa súlytöbblettel halad előre, közben a bukdácsoló diákok karbidlámpái sorban kialusznak. Végül csak Rill Attila karbidlámpája ég és Pászthory elektromos fejlámpája. Így érik el a gátat s a szabad levegőt. Ekkor Rill Attila is szerencsétlenül a gátnak veri lámpáját, mely kialszik s idegességében bevizezi gyufáját, nem tudja újra gyújtani. Az egyetlen lámpa fényénél az agyagos partra helyezik az eszméletleneket, a másik három diák melléjük kuporodik, a tanár pedig Szemlér Máriával pihenés nélkül segítségért rohan.

A tragédia második fejezete

Az idő 21 óra 45 perc. A barlangkutatás szabályai szerint egyedül senki nem mehet. Hiszen ha rosszul lesz, ki tudja, meddig várhatnak a segítségre. A tanárt is támogatni kell, a két gyerek kihozásában teljesen kimerült. Lámpáját nem is tudja átadni másnak, hiszen bonyolult vezeték kapcsolja sisakjához. 22 óra lehet, amikor megjelennek az aggteleki barlangszállóban a szilveszterező emberek között sárosan, vizesen, közel az ájuláshoz. Percek telnek el, amíg a tömegen keresztültörve megértetik, mi történt. Egyetlen telefon áll rendelkezésre a határőrséghez. Almás János hadnagy veszi fel a telefont. Azonnal riaszt s utat rövidítve, harmadmagával a kertek alatt rohan a helyszínre. Közben Rapcsák János üzletvezető néhány szilveszterező vendéggel egy gyertyacsonkkal rohan a barlangba, de eltévednek s a határőrökkel egyidőben érnek a helyszínre. Először csak két mozdulatlan diákot találnak, majd távolabb még kettőt, s mögöttük két kuporgó alakot. Úgy, ahogy a libasor kiért a partra s az ájultak mellé telepedtek a többiek. Három teljesen eszméletlen, kettőn életjelt sem fedeznek fel, a harmadik még mozog és nála érverést észlenek. Kettő közülük félig visszacsúszott a vízbe. Ruff János, Borbás László zavaros szavakat suttog és félig eszméletlenek, egyedül Rill Attila válaszol értelmesen és hagyja el saját lábán a barlangot.

Három óra után a szabad levegőn

Éjfél múlik néhány perccel, mikor a hat diák kiérkezik a barlangból. Közben odafönn megindul a segítségkérés. A határőrség bonyolult kerülővel Miskolcon keresztül keres érintkezést az ózdi mentőkkel. A szilveszterezők között van az aggteleki postamesternő, Fodor Istvánné. Az egyik készséges autóbuszsofőr beülteti üres kocsijába és a postahivatalhoz rohannak telefonálni. Az ózdi mentőket hívják, a távolság 60 kilométer. Fodorné csak annyit tud mondani, hogy rosszul lettek a barlangban. Szilveszter éjszakája van, Ózdon arra gondolnak, hogy néhány részeg tévedt a barlangba. Az ügyeletes orvos 36 órája van szolgálatban. A hívás nem határozott, nem megy ki a kocsival. A kórház ügyeletes belgyógyász orvosa, dr. Figeczky hallja a mentők készülődését, értesíti sebészkollégáját és felkészülten várják a kocsi visszaérkezését. Fodorné az ózdi mentőket 23 óra 10 perckor éri el, mintegy 40 perc múlva, hogy Pászthory Valter a szállóba tántorgott és azok 0 óra 15 perckor érkeznek a helyszínre, csúszós, ködös időben. Kiváló teljesítmény, 60 kilométeres átlagsebességet hoz ki Bartók Rudolf gépkocsivezető.

Telefonálás Kazincbarcikára

A kazincbarcikai bányamentőkkel előbb sikerült összeköttetést találni. Padolányi László parancsnok előveszi a naplót és mutatja, hogy 25 percet vett igénybe, míg engedélyt kaptak, hogy területükön kívül segítséget nyújtsanak. A riasztást úgy kapják, hogy 6 ember bennszorult a barlangban. Percek alatt elérhetnék orvosukat, de a hívás alapján inkább kötelet és létrát visznek magukkal. Szerencsére a kitűnően felszerelt kocsiban minden mentőkészülék megtalálható s az ápoló is gyakorlott. 23 óra 13 perckor indulnak és 8 perccel az ózdi mentők előtt érkeznek a helyszínre. Ekkor a 6 diák már a barlangszálló szobáiban fekszik. Elektromos stimulátorral élesztik őket, de három fiú nem ad életjelt, a mentést reménytelennek látják. A negyedik ájult, Borbás László lassan eszmél, az oxigénpalackok megmentik. Mire az ózdi mentők megérkeznek, a bányamentők már munkában vannak. Az ózdi ápoló, Szrogh László bekapcsolódik a segélynyújtásba, a gépkocsivezető pedig, felmérve a helyzetet, orvosért rohan.

Hajsza orvos után

A gépkocsivezető Ragály községbe robog, de sem ott, sem a következő faluban, Felsőnyárádon nem talál orvost. Tovább nem mer kutatni, múlik az idő, orvos nélkül tér vissza. A 6 kilométerre levő jósvafői Tengerszem szállóban három orvos szilveszterezik. De a telefon a két szálló között két hónapja használhatatlan s így bizonytalanra nem megy értük üzenet. Orvost csak a helyszínre kiszálló Tóth rendőrőrnagy hoz reggel 6 órakor Szin községből, de akkorra a három diák már halott.

A mentők 2 óra 20 percig tartózkodnak a helyszínen és 4 óra 10 perckor kanyarodnak be az ózdi kórház kapuján három diákkal. A halottak Aggteleken maradnak, s ott marad a két tanár is.

Munkában a rendőrség

A rendőri kihallgatás azonnal megkezdődik. Ki a felelős a történtekért? Megállapítják, hogy a túraengedély szabályos, az egybehangzó vallomások szerint később kiderül, hogy Pászthory Valter a legnagyobb körültekintéssel járt el, a terepet ismerte, végigjárta. A nyomozásba rövidesen bekapcsolódik Budapestről Dénes György, az egyesület főtitkára, aki szintén azt állapítja meg, hogy a túrát a legnagyobb körültekintéssel vezették. Ezt a szakaszt maga is megjárta és veszélyt soha nem tapasztalt. Hasonlóan nyilatkozik Kessler Hubert főmérnök, a járat felfedezője, aki legalább huszonötször járt a patakban, utoljára jóval túl 50-ik évén és nem tartja megerőltetőnek. Január 5-én a barlang igazgatója, Magyari Gábor feleségével és Csekő Árpád neves barlangkutatóval végigmegy a tragikus útvonalon, nem tapasztalnak rendellenességet és frissen térnek vissza.

Mi történhetett? Az ózdi kórház belgyógyász főorvosa, dr. Kirchnopff úgy nyilatkozott, hogy a fiúkon széndioxid mérgezéshez hasonló tüneteket észlelt. Ugyanígy nyilatkozik kezelőorvosuk, dr. Figeczky is, külön kiemelve feltűnően kitágult szembogarukat. A meghaltak boncolását nagy érdeklődéssel várták az érdekeltek, de az eredmény negatív, nem ad választ a halál okára. Talán a laboratóriumi vizsgálatok fényt derítenek a rejtélyre, de ezek több hetet vesznek igénybe.

A kórházban levő diákok előtt is érthetetlen a tragédia. Borbás és Rill úgy nyilatkozott, hogy különösebb kimerülést nem éreztek, fáradtak voltak, de ezt az ájultak mentésének tulajdonítják. Kábultságukat nem tudják megmagyarázni.

A rendőri nyomozás folyik. A halál oka még mindig rejtély.

•

A barlangkutatás három fiatal halottját nagy részvéttel már eltemették. Háder Pált Székesfehérvárott, Wettstein Antalt Mosonmagyaróváron, Bruckner Emődöt Budapesten. Tragikus volt sorsuk s e pillanatban még megmagyarázhatatlan haláluk. Bizonyos azonban, hogy tudásszomj, segíteni akarás és bátor vállalkozási kedv sarkallta őket. Azok között az ezrek között van az emlékük, akik a tudományért áldozták életüket.

Az ózdi kórházban Borbás Lászlóval és Rill Attilával a holnapról is beszéltünk.

— Folytatjátok a barlangkutatást?

— Igen.

— Elmennétek újra a Styx medrébe is?

— Igen... talán... de nem most.

— S ki legyen a vezetőtök?

— Pászthory tanár úr!

Márkus László

OLVASTUK

A téli könyvvásár kétségtelenül egyik legérdekesebb könyve KONRÁDYNÉ GÁLOS MAGDA A NEW YORKTÓL A HUNGÁRIÁIG című antológiája, helyesebben: irodalmi igényű nagy riportja. Lehetett volna olyan színes, fordulatos „életregényt" is írni erről a 70 éves pesti kávéházról, hogy az egyúttal a Nyugat hőskorától máig terjedő magyar irodalmi és művészeti élet minden jelentősebb mozzanatát elbeszéli, a kor minden kiemelkedőbb alakját bemutatja. Egy ilyen életregény „többje" azonban mindenképpen kevesebb lett volna Gálos Magda művénél, aki valósággal egyenes adásba kapcsolta a nagy időket megért irodalmi kávéház zsongó életét. Egy mindenre — még az ablaktáblán bederengő pesti hajnalokra is — érzékeny mikrofont rejtett a törzsasztalok alá, az éjszakák mélyvizeiből előúszó nagy halak, szenvedélyes viták, hecceldések, intimitások világába. A riporter szinte semmit se mond, csak „kihallgat" nagy írókat, művészeket ér tetten kis ügyekben, a szellem erőseit lesi meg gyengeségük pillanatában. S míg a kávéházról szóló vagy ott keletkezett legjava írásokat, anekdotákat és élcelődéseket a szereplők sajátos hangján élvezzük, észre sem vesszük, hogy a szivarfüst és kávéillat között ott lengedez a kortörténet, ott villódzik a tükörben századunk változatos és színes, tragikus és derűs világa.

Bonyodalmak az oberammergaui passiójátékok körül

Minden tíz esztendőben kerül sor a bajorországi Oberammergauban a világhírű passiójátékra. Maga a passiójáték közel 300 esztendős és egy pestisjárvány alkalmával tett fogadalom hívta életre. 1960-ban, a legutóbbi alkalommal mintegy 90 előadást tartottak, melyet közel 500 000 néző tekintett meg. Mind gyakrabban merült fel azonban mostanában az a probléma, hogy az 1970-es játékok miként kerüljenek rendezésre.

A közel 100 esztendős jelenetezés, mely csaknem 800 szereplőt és 1400 köreműködőt igényel, meglehetősen elavult és az 1960-as évadban már igen kemény kritikákat hívott ki maga ellen.

A reformtörekvések leglelkesebb szószólója a 40 esztendős Hans Schwaighofer, aki az előző évadban Júdás szerepét alakította s akit az előző híres játékmester, Georg Johann Lang utódjául hívtak meg. Schwaighofer szobrászművész, az oberammergaui fafaragó iskola tanára és igen bizalmas embere a szintúgy reformokat kedvelő Döpfner müncheni bíborosnak. Maga a bíboros és vele jónéhányan a bajor kulturális élet kiemelkedő személyiségei közül azt a nézetet vallják, hogy nem szabad többé műsorra tűzni a romantikus zenekísérettel rendelkező, régi passiójátékot, amit mellesleg az a körülmény is terhel, hogy egyes részeiben erősen antiszemita hatású.

A II. Vatikáni Zsinat zsidónyilatkozata feltétlenül szükségessé teszi az oberammergaui passiójátékok szövegének szigorú felülvizsgálatát és reformját is. Schwaighofer, aki szobrászművészként erősen modern irányzatú műveket alkot, Döpfner bíboros tanácsára Münchenben katolikus írókból és zenészekből álló tanácsadó testületet hívott életre, hogy a szövegfelülvizsgálat munkáját elvégezzék. Ez a testület vette vizsgálat alá azt a Rosner benedekrendi atya által 200 esztendeje írott szöveget, melyet az új játékmester színpadilag és dramaturgiailag igen hatásos módon dolgozott át s amelyet az 1970-es évadra bemutatni szándékozik. 1963-ban olvasópróbát is tartottak, ám átfogóbb színpadi próbára nem kerülhetett sor, mivel a városi tanács ehhez — a nagy költségekre való hivatkozással — nem járult hozzá.

Schwaighofer ezek után lemondott játékmesteri tisztjéről, s ezzel nyitottá vált a kérdés, lesz-e passiójáték 1970-ben Oberammergauban vagy sem?

Előjáróban a Genezisről

Az emberiség művészi és főként vallásos ihletettsége a kultúra hullámverésének legritkább pillanatai közé tartozik. A görögöknél tetőzött, s a rómaiaknál szinte elapadt már. Az ihlet nem örökölhető. Vallás és költészet, e két rokon érték, mindenkor a kegyelem ajándéka marad az idő számára.

•

A Genezis a kegyelem betörése az *adott kor* tudatvilágába. Az „adott" itt szükségszerűen nehézkeset, determinálta, az időlegesből eredőt és abba visszatérőt jelent. A költészet külön dicsősége viszont, hogy a kegyelem minden áttörésekor ezt a nyelvet használta.

Ha tudatvilágunk nyelvezetét osztályozni lehetne, ahogy Isten osztotta el a vizeket a Teremtés könyvében (vizekre, mik az ég alatt, s vizekre, mik azon túl az ég erőssége fölött valának), a költészet és a vallás nyelvét én a tengerek és felhők vizéhez hasonlítanám. Az egyik volna a tenger s a líra lehetne a felhők számos családja. Azt a nyelvet viszont, melyen időbeli érdekeink, időbeli tudásunk a legközvetlenebbül, a legcélszerűbben megnyilatkozhat, játékosan, de talán legtalálóbban a mindenkori civilizációk „vízvezeték-nyelvének" mondhatnánk.

•

A Genezis szavaiban a költészet tengere lüktet, annak felhői vonulnak. Úgy tűnik, nemcsak egy költő szavát halljuk, hanem egy egész nép nyelve került vele az ihlet magasába. A költészetet oly nehéz elhelyezni az időben! Sokszor se lankája, se emelkedője: szakadék előtte, szakadék utána. Lehetetlen meghúzni grafikonját. Egy biztos, hogy magaslat. Világosság, amelynek napja és napjárása ismeretlen.

•

A Genezis „szükségszerűen" ezen a magaslati nyelven közli velünk a közölhetetlent: a teremtés isteni titkát, mozdulatát, eredetét. Felhőszinten. Az Ige számára ez alászállást jelentett, a lehető legmélyebbre, a költészet magaslatára. Isten és ember találkozásának aligha akad ennél alacsonyabb s magasabb nyelvi lehetősége.

A Genezis értelme épp ezért egyedül a vallásos és költői figyelem számára megközelíthető. Halott betűvé válna abban a pillanatban, amint elvesztenénk akár művészi, akár vallásos fogékonyságunkat, ahogy civilizációnk is megszűnne a ráció hanyatlásával.

Innét van, hogy azóta is bármely kor művésze számára (gondoljunk csak Iránkban Berzsenyire, Adyra) oly visszatérő, oly kikerülhetetlen a Genezis formanyelve. Ahogy: a nap „fölkelt" írják ma is a költők s diktálja legistenibb birtokunk a nyelv — több száz évvel Galilei után. Mert szellemünk itt másképp és másban találékony s másfele is tör, mint minden egyéb keresésében.

Pilinszky János

Trója legújabb pusztulása

„A régészet regénye" címmel C. W. Ceram érdekes könyve jelent meg karácsony előtt. Döbbenetes dolgokat olvashatunk ebben a trójai leletek sorsáról. Trója feltárójának, Schliemann Henriknek példátlan leletét, a nagy aranykincset és a felbecsülhetetlen kerámia gyűjteményt hosszú viszontagság után a berlini múzeumban helyezték el. Átvészelte az első világháborút, majd következett a második. Erről így ír a szerző: „A kerámia kincsek zömét részben az Elba melletti Schönebeckbe, részben a Boroszló melletti Petruschen-kastélyba, valamint a Lebus-kastélyba szállították. Schönebeckben semmi sem maradt meg. Lebus kastélyát a háború befejezésekor kifosztották. Nemsokára azonban olyan hírek szivárogtak Berlinbe, hogy Lebusban mégis maradt megmenthető kerámia. Amikor egy régésznő engedélyt kapott Lebus átvizsgálására, a helyi hatóságoknál nem talált támogatásra. Ekkor 50 font cukorkát vásárolt és ezzel megnyerte a gyerekek közreműködését az elszórt régi cserepek összegyűjtésére. A gyerekek hamarosan rájöttek arra, hogyha az épen maradt edényeket összetörik, az egyes cserépdarabok beszolgáltatásával többszörös cukoradaghoz jutnak. Egyes parasztházakból mégis kerültek még elő sértetlen darabok, ott, ahol a háznép azokat a fazekakat, tálakat és korsókat, melyekből egykor a régi trójaiak és az Atridák királyi nemzetsége evett és ivott, újra használatba vette.

De ennél rosszabbat is tapasztalt a mentőakcióval megbízott kiküldött. A német összeomlás után Lebus megmaradt lakosságának fogalma sem volt a cserépedénnyel telt ládák értékéről. És amikor a faluban újra megindult az élet, lakodalmak előestéjén a legények kivonultak, hoztak egy taligára való urnát és amforát Schliemann pótolhatatlan leleteiből, és vidám ujjongás közepette földhöz vagdosták a nász-szoba küszöbén.

Így pusztult el 1945-ben másodszor számos régészeti emlék Trója hagyatékából, és egy néhány kiló cukorka segítségével így gyűjtötték egy részüket újból össze."

Nem kell sokat hozzáfűzni, csak annyit, hogy íme, egy adalék, hogy mi a háború.